

Tatabánya szobrairól az elmúlt évtizedekben három kiadvány jelent meg: 1977-ben a *Tatabányai szobrok* és 1985-ben a Freund Sándor által szerkesztett *Köztéri alkotások Tatabányán* című katalógus, majd 2007-ben a Takácsné

12 Wehner Tibor

A TURUL ALATT

Csente Julianna által jegyzett *Szobrok városa Tatabánya* című könyvecske. Az első két kiadványt Tatabánya Város Tanácsa VB. Művelődésügyi Osztálya adta közre, és mindkettőt meglehetősen

érdekes, szelektív szerkesztői szemlélet jellemzi: ezek az összefoglalások – természetesen a megkerülhetetlen *Turul* mellett – csupán az 1950-es évek óta elhelyezett köztéri alkotásokat veszik számba, és nagyvonalúan megfigyelkednek az elődtelépülések korábban emelt és ma is álló első világháborús emlékműveiről, és ugyanígy a szakrális emlékekről is. De számos más hiányosság is felróható ennek a két kiadványnak: megannyi köz- vagy lakóépületet díszítő dombormű hiányzik az áttekintésből, és a rengeteg pontatlanság, elírás, információhiány és adattévesztés miatt is meglehetősen zavarosnak, sok esetben félrevezetőnek ítéltetők Tatabánya eme köztéri szoborleltárai. Takácsné Csente Julianna gyűjteménye már kissé szélesebb körű áttekintést ad, de itt is vannak jócskán hiányok, és az igencsak súlyosnak ítéltetők elírások, valamint a hibás vagy hiányos adatközlések alapjaiban kérdőjelezik meg a kiadvány hitelességét. Mindhárom áttekintés meglehetősen sajátos, a város (idegenek számára kiismerhetetlen) földrajzi körzetei szerinti megosztásban, illetve teljesen követhetetlen rendszerben(?) veszi számba a tatabányai köztéri objektumokat és a középületekben otthonra lelt, a maradandóság igényével elhelyezett szobrászati (és esetenként iparművészeti) alkotásokat, így elmondható, hogy igencsak megérett az idő egy új, a korábbiak hibáin túllépő, a teljesség igényével összeállított, precizításra törő szoborleltár összeállításának és közreadásának. (Számos magyarországi település köztéri szoborkatalógusa született meg az elmúlt években-évtizedekben: Budapest 1985, 1987, 1998; Balassagyarmat 2006; Balatonfüred 2005; Dombóvár 1996; Dunaújváros 1999; Esztergom 2001; Győr 2001, 2006; Gyula 1988; Hódmezővásárhely 1977, 2002; Kaposvár 1978; Kazincbarcika 1974; Kiskunhalas 2002; Nagykanizsa 2007; Nyíregyháza 2002; Oroszlány 1989, 2000; Paks 2010; Pécs 1982; Sáropatak 1997; Szeged 1993; Székesfehérvár 1995; Szombathely 1988; Tata 1980; Zalaegerszeg 2001 eltérő színvonalú, más és más szakmai nivójú köztéri szobor-adattárára hivatkozhatunk.)

Tatabánya esetében természetesen nem csupán a hiányok, a pontatlanságok és a rendszertelenség miatt lenne időszerű egy új szobor-kalauz kiadása:

az 1989-1990-es rendszerváltás e város közterein, monumentális emlékhely-
gában is nyomot hagyott – illetve csaknem nyomtalanul tüntetett el objektu-
mokat –, s mindemellett az évek múlásával újabb és újabb alkotásokkal
gyarapodott a Komárom-Esztergom megyei közigazgatási székhely köz-
téri együttese. Míg 1989-1990 előtt szigorú engedélyeztetési procedúra, 13
hatósági szabályozás – a budapesti Képző- és Iparművészeti Lektorátus,
és politikai jellegű emlékművek esetében az illetékes MSZMP-szerv – jóváha-
gyása, zsűrije által szabályozott hivatalos eljárás során, a tanácsi szervek ko-
ordinálásával, és korántsem mellékesen általában központi költségvetési
fedezet biztosításával kerültek köztérre és középületbe a monumentális
alkotások, az új időszámítás szerint már bármi megtörténhet a nyilvános
terekben: immár a város önkormányzatának (az adott köztér „telektu-
lajdonosának”) engedélye alapján, a lektorátusi elutasító szakvélemény
ellenére is számos köztéri objektum megvalósulhat és megvalósulha-
tott. Mint az élet minden területén, manapság már döntő szava ebben
a szférában is a pénznek van. Míg korábban a diktatórikus művészetpo-
litika, most a korlátolatlan, a szakmai szempontokkal nem foglalkozó
demokrácia és az esztétikai és tematikai megfontolásoktól mentes tö-
keerő sújtja ezt a művészeti(?) ágazatot is.

Egy új átfogó, precíz tatabányai szoborleltár a korábbi áttekin-
tésekhez viszonyítva számos alkotás esetében első közlésnek lenne mi-
nősíthető: a városban kevesen tudják, hogy az egyik újvárosi óvodában
a 20. századi magyar szobrászat meghatározó jelentőségű mestere,
Ferenczy Béni (1890–1967) által megmintázott kerámia-dombormű
van (*Gyerekek*, 1957), és fény derülhetne arra is, hogy a Huba vezér úti
lakóház homlokzatán elhelyezett két dombormű Gádor Magda (1924)
szobrászművész műhelyében készült (*Anya gyermekével*, *Anya gyermek-
kel és kecskével*, 1957). Tatabányai körökben hosszú évtizedek után el-
sőként regisztrálhatná egy ilyen kiadvány, hogy a cementgyári irodaház
homlokzatát egy monumentális domborműegyüttes (1955 körül) díszíti, amely
Sóváry János (1895–1966) alkotása. De hivatkozhatunk Bolgár Judit (1924–
1982, *Zenélő gyermekek*, 1952) vagy Borics Pál (1908–1969, domborművek,
1959) mindaddig nyilvántartási ismeretlenségben lappangó tatabányai dom-
borműveire is. Természetesen minden szakmai igyekezet és szorgoskodás el-
lenére maradnának bizonytalanságok, homályos pontok, tisztázatlanságok
is: számos esetben nem tudjuk még megállapítani egy-egy mű felállításának
pontos évszámát, és van olyan alkotás is, amelynek szerzőségében bizonyta-
lanok vagyunk, vagy amelyek esetében csak homályban tapogatózhatunk.
De a bizonytalanságok mellett dokumentálhatnánk az egykor köztéren állt,
de ma már nem fellelhető köztéri objektumokat is, illetve fontos lenne követni
– legalább a kísérlet szintjén – az eredeti helyükről áthelyezett művek sorsának

alakulását. (Egy, az *Élet és Irodalomban* 1984-ben közölt glossza emlékeztet arra például, hogy az 1980-ban a Turul-hegyre telepített, kiállítótoronyként is funkcionáló bányászati felvonó-tornyot is feltehetően emlékműként állították. A tornyon elhelyezett felirat szerint: „Tisztelettel a tatabányai szén-

14 bányászoknak és a munka frontján elhunyt hősöknek – Városi Tanács, Hazafias Népfront Városi Bizottsága, Tatabányai Szénbányák 1980.)

Tatabánya elődtelepüléseink krónikájában, és az 1947-ben várossá, majd 1950-ben megyeszékhellyé nyilvánított Tatabánya történetében a szobrokat, az emlékműveket vizsgálva is megjelölhetők korszakok, uralkodó törekvések által körvonalazódó tendenciák, csomópontok. Például egy-egy időszakban a középületek domborművekkel való ékesítése, később a politikai jellegű emlékművek létesítésének hulláma és a munkás-szobrok elhelyezése, majd a díszítőszobrok térnyerése, később a mellszobor-invázió és a fafaragók-faszobrászok munkáinak elszaporodása, valamint esetenként egy-egy autonóm mű Tatabányára telepítése, egy-egy szobrászművész köztéri munkásságának helyi kultiválása köszöntött a városlakókra, majd az ún. rendszerváltással párhuzamosan lezajlott bontások és eltávolítások után bizonyos területek (politikai emlékművek, emlékszobrok) reneszánszának lehettünk tanúi, de természetesen a korábbiakkal gyökeresen ellentétes ideológiai, politikai és kultúrhistoriai terekben. Így elmondható, hogy – az országos trendekkel teljes összhangban – Tatabányán is önálló egységet alkotnak az emlékművek, illetve az emlékmű-jellegű, politikai árnyaltságú, a történelmi sorsfordulókra emlékeztető és történeti vonatkozású köztéri objektumok, önálló csoportba illeszkednek az emlékszobrok – az egészalakos portrék és a mellszobrok –, jól elkülönülnek a többitől az ún. díszítőszobrok kategóriájába sorolható művek, és teljesen különálló és igencsak rapszodikusan összefüggő sorozattá fűződnek azok az emléktáblák, amelyek szobrászati alkotásként, vagyis elsősorban domborművekként valósultak meg. Az általánosságok szintjén megállapítható, hogy a Komárom-Esztergom megyei székhelyen is – a korábban, a rendszerváltás előtt és az azóta eltelt két évtizedben – jól kitapinthatón érvényesültek az országosan regisztrálható általános tendenciák: a köztér elsődlegesen emlékmű-befogadó közeg és a közelmúlt vagy a régmúlt korok kiemelkedő személyiségeinek való emlékéltétést szolgáló tér, amelyet az adott rendszer uralkodóvá avatott ideológiája, eszmerendszere és szemlélete rendez be objektumokkal. A múltra hivatkozva a jelen, az aktuális rendszer mindig önnön emlékműveit teremti meg. (Árulkodó jelenség: egy-egy új köztéri objektum felavatásakor a kommunikációs csatornák, a képes és az írott beszámolók minden, az avatás során szereplő személyiségről hírt adnak – ki mondott beszédet, ki helyezett el koszorút, ki volt a védnök, ki áldott és szentelt, ki jelent meg, ki adott támogatást stb. –, de a mű alkotójáról, magáról a szobrászról általában mindig megfeledez-

nek.) A szobrászat, az esztétikai kérdésselvetésekkel foglalatokodó szoborművek, az autonóm plasztikai kompozíciók – a művészet – számára alig-alig nyílik tér és lehetőség a magyarországi közösségi fórumokon, külső és belső terekben: e művek megalkotására általában sem anyagi források, sem megrendelői indíttatások, sem igények nincsenek. És ez mind a közel- 15
múlta, mind a jelenre, és Tatabányára is érvényes megállapítás.

Tatabánya emlékműveinek, szoborműveinek összességét vizsgálva elmondható, hogy a magyar köztéri szobrászat tipikus művei valósultak meg ebben a városban is, bár az egyes szoborállítási eszményeket oly szemléletesen hordozó, az egyes korszakok jellegzetességeit oly „plasztikusan” tükrözőtető, a nagy átlagba süllyedő objektumok mellett van néhány különálló, kiemelkedő jelentőségű, korszakjelző, vagy legalábbis érdekesítő alkotás is. Így mindenekelőtt a város fölél magasodó hegyet megkoronázó, Donáth Gyula-alkotta (1850-1909) *Turul* (1896), amely a rendszerváltást követő években lezajlott, súlyos konfliktusokkal terhelt és kísért rekonstrukció során nyerte el új, mai, korántsem megnyugtató művészi kivitelű és minőségű formáját. (Számos más szakmai probléma mellett a „tojócsó” elemének alkalmazása és a tollak furcsa megmintázása volt az elsődleges oka annak, hogy napjainkig sem készült el a rekonstrukció lezárását és átvételét igazoló jegyzőkönyv.) Ugyancsak nehéz sorsa volt a Melocco Miklós (1935) műhelyében készült *Ady: A halottak élén* (1976) című alkotásnak, amely a 20. századi magyar köztéri szobrászat egyik emblemikus, művészettörténeti súlyú kompozíciójaként – több tatabányai helyszínen kalandozva, többszöri szétverés-megcsonkítás, majd újrafaragás után – igencsak nehezen találta meg véglegesnek tűnő helyét az Üzleti Tudományok Főiskolájának épülete előtti parkban. Nem kísérte szerencse viszont a kitűnő szobrász Vilt Tibor (1905–1983) egyik utolsó monumentális alkotásának sorsát: a Közművelődés Háza előtti tágas térségre tervezett rendhagyó bányász-emlékmű (1983) – és erre nincs ésszerű magyarázat – ma is méltatlanul mellőzöppen, Tatabánya múzeumának raktárában pihen. A város egyik első elvont nyelvezetű emlékműve, a Segesdi György (1931) által megformált, 1972 óta a Komárom Megyei Tanács, illetve a Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat épülete előtt felállított *A szabadság lángja* című kompozíció önnön korszerű szemléletét tompítva, már eredeti formájában is igencsak kisméretű, „bátortalan léptékben” valósult meg, s aztán a megmagyarázhatatlan építészeti koncepcióval a városközpontban újonnan felépített bankszékház teljesen kioltotta a mű hajdani hatóterét, megsemmisítette eredeti szobor-közegét. És korántsem mellékes tényező, hogy van két másik, fontos, de alig-alig ismert elvont nyelvezetű munka is Tatabányán: az egykori Oktatási Igazgatóság aulájában 1972-ben helyezték

el a nagyívű életművet építő szentendrei mester, Deim Pál (1932) finoman modellált frízét, és ugyancsak szentendrei művész, Farkas Ádám (1944) szobrász készítette el azt a nonfiguratív kő-kompozíciót, amely az egyik dózsakerti közintézmény bejárata mellett 1981-ben lelt véglegesnek tűnő 16 otthonra.

Már az 1970-es években megfigyelhető jelenség volt az újbárosi városközpont aggasztó „szoborsűrűsége”: a tatabányai köztéri alkotások nagy hányada egy néhány perc alatt bejárható, központi területre összpontosult úgy, hogy a művek már akkor is egymás hatóterét sértették. Ez a helyzet a későbbi évtizedekben tovább súlyosbodott, újabb és újabb emlékművek és portrészobrok „leltek otthonra” a városközpontban, s ezzel párhuzamosan a hatalmas kiterjedésű település többi negyede alig-alig gyarapodott közösségi rendeltetésű alkotásokkal. A közelmúlt történései során is e tendenciának lehettünk tanúi, és napjaink tervei is elsősorban a városközpont szobrokkal, emlékművekkel való gyarapítását célozták meg: a Györfi Sándor (1951) munkásságához kapcsolódó *Árpád*-szobor (2012) a település múltbéli, a legendák körébe utalt történetéhez kapcsolódó, megintcsak az emlékművek konzervatív kategóriájába sorolható alkotásként illeszkedett egy meglehetősen vegyes, esetlegesen szerveződő köztéri összképbe. Erről az összképről egy néhány évvel ezelőtt az *Új Forrás* című folyóirat oldalain közreadott tanulmányban fogalmaztuk meg: „A stílusjegyek, a műformák és a műtípusok, az anyagok és a technikák (valamint a méretek és a helyválasztások) arról tanúskodnak, hogy Tatabánya közösségi célzatú műegyüttese is könnyen és zökkenőmentesen beilleszthető abba az országos (és kelet-európai) köztéri-monumentális szobrászati összképbe, amelynek legfontosabb jellemzője a központosítás, az uniformizálás, s funkcionális meghatározója az aktuálpolitikai-propagandisztikus célok szolgálata volt. A gazdasági megszorítások, az anyagi korlátok miatt e téren visszafogott ötvenes évtized viszonylag kevés, ám rendkívül jellegzetes művel gyarapította a tatabányai városképet: gondoljunk csak Búza Barna (1910) a közelmúltban funkciótlanná vált, az egykori Megyei Kórház homlokzatát díszítő *Anya gyermekkel* és *Bányász* című mészkőszobrára (1954), vagy Kamotsay István (1923–1994) bányaidai erőmű-emblémaként megjelenő *Szerelőmunkására* (1951). Az 1960-as évektől az új, az újbárosi ’modern’ városközpont gazdagodott leginkább köztéri alkotásokkal: itt kaptak központi teret az emlékművek, míg az új lakótelepekre, a parkokba (az iskolák, az óvodák, a kórházak kertjébe) a díszítőszobrok, a kutak, az épületfalakra a domborművek kerültek, és mindezt kiegészítették az egy-egy intézményhez, székházhoz kapcsolódó, leginkább a névadókat megjelenítő portrék. (A köztéri szobor-fogalom eredendő ellentmondásosságát jelzi, hogy e megjelölést alkalmazzuk a zárt, a belső, a szabadon nem, vagy csak korlátozottan látogatható terek alkotásaira is.) A művek tematikailag a

bányászattal összekapcsolódó politikai emlékmű-kategóriába, illetve a munkásmozgalmi alakok és a városban élt és működött kimagasló jelentőségű, példaadó személyek emlékének megörökítését célzó alkotások csoportjába sorolhatók a díszítőszobrok személytelen, általánosságokba mosódó műsorozata mellett. (Rendkívül érdekes, hogy kimondottan bányász- 17 alakot megjelenítő szobor Búza Barna épületplasztikáján kívül az egykori bányászvárosban nem valósult meg – ellentétben Doroggal, Oroszlánnyal, Komlóval, Péccsel –, s hogy az általában figuratív kompozíciók mellett több nonfiguratív alkotás is otthonra lelhetett (Segesdi György (1931), Deim Pál (1932), Farkas Ádám (1944), B. Hegyi László (1951) művei). Mint szerte az országban, Tatabányán is hatalmas a kínálat az álló és ülő fiúkból, lányokból, nőkből, anya-gyermek-kettősökből, no meg a bájos állatszobrokból: a rendszertani nehézségeket felvető *Turul* alatt van kőből, bronzból és alumíniumból megformált csikó, maci, őzike, puputeve, daru, kócsag, pelikán, hal, delfin (és hatalmas falképen átfestésükig 1990 és 1994 között megjelentek vicsorgó sakálok is.) Az emlékművek és a díszítőszobrok mellett csak elvétve bukkan fel olyan mű, amely a magyar történelem és művészet egy-egy kiemelkedő alakja, életműve előtt tiszteleg (*Hunyadi János* (1960), *Ady Endre* (1976), *Kodály Zoltán* (1985), *Jászai Mari* (2000), *II. Rákóczi Ferenc* (2005)). A tatabányai köztéri alkotások emlékanagájában elsősorban térszervező, a szabad térbe állított kompozíciók – kő- és fémszobrok, kerámiák, illetve az 1990 után elhelyezett, az időjárás viszontagságai miatt hosszú távon fenntarthatatlan faszobrok (kopjafák) – lelhetők meg, de számos domborművel is találkozhatunk. A korszak építészeti jellegzetességeiből (panel) eredően a klasszikus értelemben vett épületszobor csak elvétve jelenik meg Tatabányán. A helyi szobrászok (Bondor István (1917–2005), Brém Ferenc (1927–1988), Nausch Géza (1941), Szunyogh László (1956) és egy keramikus-szobrász B. Hegyi László) mellett a 20. századi magyar művészet meghatározó jelentőségű életművet alkotott mestereinek (Melocco Miklós (1935), Varga Imre (1923), Segesdi György), és szélesebb körben csak kevésbé ismert szobrászainak munkái állnak Tatabányán. Van olyan művész, akinek több alkotása is megvalósult monumentális méretben és maradandó anyagban (Péterfy László (1936), Lajos József (1936), Bondor István, Brém Ferenc szobrász, B. Hegyi László keramikus), de az alkotók többsége többnyire csupán egy-egy kompozícióval kapcsolódik a városhoz, illetve a város köztéri szobrászatához.”

Az 1989–1990-es rendszerváltás után – az országos szoborrevízióval összhangban – Tatabányán is eltávolítottak monumentumokat (raktárba száműzték a Vigh Tamás (1926–2010) által megformált, kétes esztétikai minőséget reprezentáló *Lenin-emlékmű* (1976) bronzfiguráját s leszerelték az

épületbelsőben elhelyezett proletárvezér-domborműveket, valamint megszüntették a szovjet hősi emlékmű gyanánt a városközpontban díszelgő emlékfalat, amely néhány évvel később a Péterfy László által tervezett és kivitelezett millenniumi emlékmű (2000) szerves alkotóelemévé alakulhatott), és a nyolcvanas évek végéig érvényes tiltás eltörlése után a településen is felállíthattak a II. világháború áldozatai emlékét idéző és őrző – Nausch Géza műhelyében készült – monumentumot (1997), s felavathatták a település 1956-os emlékművét is (Péterfy László a városközpont szobor- és emlékműsűrűségét nehezen elviselhetővé fokozó, rosszul tájolt kompozícióját (2004)). Tóth Béla (1941) *Gróf Esterházy József*-idézése (2001) által Tatabánya köztéri alkotásai közül sem hiányzik immár a 'nagy közhely', az anakronisztikus plasztikai konvenció gyanánt interpretált lovas szobor sem. Stiliztikailag, esztétikailag, a minőség szempontjait mérlegelve egyaránt rendkívül vegyesnek, ugyanakkor paradox módon egyhangúnak ítélni a tatabányai szoboregyüttes: a művek megszületése korát ugyan tükröztető, de túlnyomórészt mégis az akadémikus szobrászati szellemet árasztó kollekcióban kevés a szellemi izgalmat keltő, kísérletező, környezetét tartalmi-gondolati gazdagsága és formai leleménye révén meghatározó, progresszív töltetű alkotás. Mindemellett a városkép megszokott elemeivé vált művek sorsában is a város múltja, története, jelenkora tükröződik: van az alkotások között olyan, amelynek a tere, térszervezése az utólagos beépítések miatt teljesen megváltozott (Segesdi György: *A szabadság lángja*), van olyan mű, amely a restaurálást, illetve a rekonstrukciót követően többször kényszerült helyváltoztatásra (Melocco Miklós: *Ady: A halottak élné*), van olyan munka, amely a leghatározottabban megfogalmazott szakvéleményekkel dacolva, elkészülte óta nem kerülhetett a helyére és ma is raktárban pihen (Vilt Tibor kivételes plasztikai jelentőségű *Bányászemlékműve*), van olyan alkotás, amely viszonylag nyomtalanul eltűnt (Asszonyi Tamás (1942) dózsakerti *Csobogója* (1978)), van olyan monumentum, amelynek sikertelen rekonstrukciója napjainkig befejezetlen és szakmailag elfogadhatatlan és elfogadatlan (Donáth Gyula: *Turul-emlékmű*, 1896), van olyan belső térben rejtőzködő kompozíció, amely egy rendkívül jelentős 20-21. századi életmű alig ismert alkotása (Deim Pál az egykori MSZMP Oktatási Igazgatósága épületébe telepített *Dekoratív fríze*, 1972), és van olyan mű, amely bár helyén áll, a városi nyilvántartásokban mégsem szerepel, évtizedek óta ismeretlen (Farkas Ádám a dózsakerti gyermekintézményi központ előtt álló andezit-szobra (1981)). Gondokat, megoldatlan problémákat jeleznek az eredeti helyükről lebontott köztéri munkák is: így a városközpontban a rendszerváltás előtt állt, Vígh Tamás-alkotta *Lenin-emlékmű* bronz-figurája két évtizede méltatlan körülmények között egy raktárban fekszik, pedig lenne megfelelő helye: múzeumi tárgyként felállítva a szabadtéri bányászati múzeum kertjében

dokumentálhatna egy letűnt kort és egy szavatosságát veszített rendszert és ideológiát. Ugyanígy rendezetlen az egykori Népház elé felállított, Varga Imre műhelyében készült *Orpheusz és Euridiké*-szobor (1980) sorsa is: az épület rekonstrukciója, kibővítése, Jászai Mari Színház Népházzá alakítása óta a kompozíció helyén reklámtáblák állnak – végső soron megmagyarázhatatlan, hogy miért nem kerülhetett vissza az építkezés befejezése óta a mű az épület parkjába. Úgy tűnik, az ormótlan reklámtáblák fontosabbak. És elgondolkoztató az is, hogy a kilencvenes évek második felében megalapított, hosszú évek óta Tatabányán működő fémművészeti alkotótábor alkotásai közül – amelyek a szabadtéri bányászati múzeum kertjében állnak – miért nem kerülhetett még egyetlen mű sem városi köztérre... Egyáltalán: a város szülötte, a Velencei Biennálén 1993-ban sikeresen szerepelt, a nemzetközi művészeti szcénában napjainkban is figyelmet keltő munkákkal fellépő, gyakran Tatabányán dolgozó Lois Viktor (1950) miért nem kapott még lehetőséget monumentális terveinek köztéri megvalósítására? Mindemellett és mindezen túlmenően Tatabányának van mit pótolnia: a város (és elődtelepüléseinek) alig több mint száz éves szobortörténete – mint a fentebb megvont futó leltár talán pontosan és szemléletesen jelzi – meglehetősen furcsán szerveződő, egyhangú és hiányos kollekciónak hagyományozott a jelen- és utókorra. A kurrens történeti és politikai emlékművek (első világháborús, szovjet hősi, felszabadulási, munkásmozgalmi, 1848-49-es, II. világháborús, 1956-os monumentumok), a bányászattal összefüggő eseménytörténetet idéző mementók, az egykori munkásmozgalmi hősök és a városhoz kötődő kiemelkedő személyiségek portréi, valamint a munkás- és díszítőszobrok mellett csak elenyésző számban lelhetők meg az ötvennél alig nagyobb számú együttesben a magyar történelemhez és kultúrához, legjelesebb alakjaihoz (és az életművük által hordozott szellemiséghez, jelentéskörökhöz) kapcsolódó monumentális művek. Vagyis az elkövetkező időszakban számos fontos feladatuk lesz a megrendelőknek: a közösségi terek műalkotásokkal való berendezéséért felelős szervezeteknek, intézményeknek, vezetőknek és mecénásoknak – valamint a bölcs döntéseket és támogatásokat kamatoztató, az invenciózus alkotásokat megvalósító szobrászművészeknek. De a leghitelesebb, korszerű szobortelepítési szempont szellemében most már szobrokat, vérbő plasztikai kompozíciókat kellene állítani, elhelyezni Tatabányán is: a sokszorosán elavult politikai és történelmi emlékművek és a köztéri propaganda-objektumok ideje ugyanis végérvényesen lejárt.